

ספאר ולרומם את בית ה' אשר בירושלם
קונטרס

המודד

למדירת הר הבית

ויביאנו אל המקום הזה כו' בשכר
ביאתנו אל המקום הזה ניתן לנו
הארץ הזאת. (ערי תבא כ"ו ט')

חלק שני

בו ימדר ויבואר הלשכות החיצוניות, גובה הבית הלשכות וכותלי העורות,
ויתר הדברים הנמצאים בהה"ב, ומחילות.

אספתי ולקטתי וסדרתי אותם, הדל שפל באלפי ישראל מתגולל בעפר ירושלם עה"ק
יצחק פסח בא"א הרב ר' שלמה טובי' ז"ל ניימאן מדווינסק

נדפס

פעה"ק ירושלם תובב"א

בשנת תרס"ב לפ"ק

בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ד

הקדמה

על דבר הלשכות העומדים בחוץ יסלח לי הקורא כי לא הצנתי לו מקום עמידתם ממקור המקרא והמשנה. כי רובם לא הובאו מקומם לא במקרא ולא במשנה וגמ', כי אם מעט מהם, ועלינו רק ללמוד המרובה מן המועט לפי השערה המושכלת לדמותם ולסדרם ולחברם אחד לאחר עד שיהיו לאחרים בידינו, והנה לפי לשון הש"ג פכ"ה. וז"ל רוב הלשכות האלו היו בדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון כו' ובמקום שהי' רוב מדרתו בלשכות שם הי' רוב תשמישו בצרכו הבית עכ"ל. נמצא נהחלק כל הלשכות לג' חלקים דרום מזרח וצפון, ויש לנו ע"ז מפורש רק אחת מכל צד, שתיים במקרא ואחת במשנה. א) לשכת הבהנים ביחזקאל כ' ט"ו לכהנים שומרי משמרת המזבח נקראת לשכת הצפין ע"ש שפתוחה לצפון, ועומדת בדרום, יע"ש בהבנית הבית להנאון מלכים ז"ל, הב' לשכת שרים והיא לשכת פמורים בד"ה א' ט"ו נקראת ביחזקאל לשכת הדרום ע"ש שפתוחה לדרום, ועומדת בצפון. והג' היא לשכת בית האבן המבוארה במתני דפרה פ"ג א' שהיתה צפינה מזרחה, —.

ועוד סירר לנו המשנה בשקלים ריש פ"ה את המ"ו אמונים, וההכרח עלינו לומר דסדרא דמתני' הוא דוקא. מרחשיב שם בפ"ו הלכה א' י"ג שופרות וכתוב עליהם כו', ובפ"ו ה"א הנן מעוה שנמצא בין שקלים לנדבה כו' ופריך שם בנמ' הוצרכו דלא בין שקלים לקנין ומתריץ רבי אכין בשם רבי פנחס כמין בוכלייאר היו עושין. ע"כ דסדרא דמתני' דוקא הוא. דאי לאו דוקא מאי קושיא דלמא שקלים הי אצל נדבה והתנא חשיב שלא כסדרן *) על כן עלינו לסדר את הלשכות עפ"י שני הסדרים האלו. א) לשכת צרכי המקדש והכהנים וצרכיהם לעבודה בצד דרום, ולשכת הלויים וצרכיהם וצרכי הבהנים לעצמם בצפון, וכן הוא סברת הגאון הפ"י ז"ל מרות ב' ט"ו ו' להעמיד כל לשכת במקום הנאות לתשמישה, ונוסף ע"ז ב' לשכת הממונים לפי סדר המשנה איש איש לפי עבודתו סמוך ללשכה המיועדת לו, כי אין לנו להעמיד לשכת הפרוכה בצד אחד ולשכת אליעזר בצד שני, ואף כי לשכת החותמות היתה בביהמ"ק בצפון ולשכת יוחנן בן פנחס בדרום, וכן פנחס המלביש, לשכת הבגדים בעזרה ולשכתו בחוץ, זה אין קושיא כלל. א) כי ב' הלשכות חותמות ובגדי כהונה הם בעזרה וביהמ"ק, אשר אין שם מקום לממונים להשתמש צרכיהם ומדתנן שם פ"ה ד' ולערב כאין זה אצל זה מסתברא למקים המיועד להם וא"ז, דאי לא אתא לאשמועינן אלא שאחי' מוציא את החותמות ויוחנן נוהג לו מעוה כנגדן הי' לא לתנא למיטר ולערב אחי' מוציא את החותמות ותו לא מירי, וכן מדייק שם הריב"ז דיוחנן בא אצל אחי' ולא להיפך א"כ לא הי' לשכתו בביהמ"ק, וחשיב לו בריש פרקין זה אחר זה ולשכות הנסכים והסלתות שאחי' ממינה עליהם היתה בדרום, ועוד רהוי דברים שבממון ואצל שולחנים ושקלים מקומם השייכים לתרומת הלשכה, ע"כ הצננו לשבתם שם, וכן פנחס המלביש היו עושין הבגדים בלשכת הפרוכה שסדרנו בצפון כן איתא בשה"ג ונחשב האחיון במתני' סדרנו לשכתו בלשכת הפרוכה

(*) והא דלא חשיב לה כסנהדרין כ"ט ב' משום דלא שייך בהא קום עשה, וליכא נפקי' לדינא'

הפרוכת, ולפי זה עולה סדרנו יפה והמבין יבין.
 וסדר בנינים משמע מיוחזקאל שהיו זה ע"ג זה, אך לא כמספר המבואר שם
 היו בבית שני כי כננין העתיד אי"ה יהיו הלשכות בחצר החיצונה לצד מזרח
 שלשים, ולא כן היו בכ"ש כי אם שני לו מן המזרח מלשכות המשמשים לבית כרעת
 הש"ג פכ"ה שהבאנו למעלה, ולשכות המ"ו ממונים אינם בכלל השמישי הבית עכ"ל.
 ע"כ נמצא בירינו לשכות המשמשים צורך הבית בכללם ל' רחשיב הש"ג ור'
 בעזרה נשים וב' סנהדרי קמנה הרי ל"ו, ונמצא לפי חשבון שסדרנו י"ד בדרום י"ב
 במזרח וי' בצפון, והוא לשין המשנה רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי מן
 הצפון, ובדבר מצוטט מן המערב, אולי ה' שם לשכה למלך בשעה שבא לחתום
 את האוצרות הלשכות והשופרות כדאיתא בשקלים פ"ה ה"ב בגמ' כשהוא חותם
 כו' וכ"ג חיתם ונהנו למלך. וכשהוא מתיר המלך רואה הותמו ומתיר כו', וכן
 לשכה לכ"ג, וראי' שהיו לשכות כמערב אצל השער יענין לקמן סוף לשכה החיצונית.
 ומעשה הלשכות ונדרלם הובא במלחמות היהודים חלק ב' ספר חמישי
 העתקה מיוסף בן גוריון הכהן וכתב שהלשכות היו ל' אמה וכפולים ועומדים ע"ג
 עמודים, ומצאתי לי תוקף ועיון לזה שהיו כפולים מלשכת הגזית שהי' תחתיו ג"כ
 לשכות כמו שהוכחתי בח"א סי' מ"ו, ולפי מראה זו נוכל לעמוד ד' לשכות בבנין
 אחד ב' לשכות משמשה גדולות וענ"ו וב' לשכות קטנות לממונים למטה, ואנו
 לדין כי מקום הלשכות היותר בחלקו של יהודא כברייתא יומא י"ב א' וכמבואר
 בח"א סי' כ"ב מזכחים נ"ד ב', על כן הצגנו ראשית הלשכות מאמה רל"ו מצד מזרח
 שהוא התחלת חלקו של יהודא, ונתחיל בע"ה לסדר אותם אחת אל אחת וה' המיב
 ייטיב עלינו ברוב עצה ותשו' ושגיאות מי יבין והוא יהברך יצילינו מכל שגיאה.

(א) לשכות החיצוניות

(א) לשכת השולחנים, דתנן בשקלים א' ג' בכ"ה בארר היו שולחנים יושבים
 במקדש וב"ד היו ממשכנין מי שלא הביא שקלו, והשיבו שולחנים במקדש שלא יהי'
 צריך לחזר אחריהם וישקיל מה, ועומדת ממצע נוכח ב' שערי דרומי שהיכף
 כשיכנסו להר הבית ימצאם, והוא באמה רל"ו מצד מזרח התחלת נכול יהודא, והיתה
 התחתונה שלשים אמה ממזרח למערב ועשרים מצפון לדרום, פתוחה לצפון נגד המקדש,
 ולא תקשה שבשביל זמן קצר כזה יעשו לשכה מיוחדת לזה, הרי גם בשאר ימות
 השנה היו צריכים שולחנים למקדש שתנוברים לקחו מהם מעות לשלם לדבר שלא
 נגמרה המלאכה כדאמרינן בתוספתא שקלים ב' י"ב י"ג,

(ב) לשכת השקלים, היתה העליונה, והיכף כשיחלוף השקלים יוכל לשקלן
 ולמסורן, ושם היו הי"ג שופרות הנחשבים כמהני' שקלים פ"ו ה' ושם היו שוקלין,
 ואח"כ מפרישין השקלים בג' קופות כמבואר שם פ"ג מ"ב והיתה נקראה הרוטת
 הלשכה, שם, ונפתחת אחת לשלושים יום לשלם לכל מי שצריכין, ומי שירצה קודם
 מעמידו אצל שולחני, תוספתא שם, נדרל הלשכה ל' על ל', ועולין עלי' במעלות
 בצד ימין וסדר המעלות נראה מנירסת רש"י ז"ל ביומא כ"ג א' עמד ר' צדוק על
 מעלות

(ה)

המודד

מעלות „האולמות“ משמע שהמעלות הי' מבחין, ואולי לא היו המעלות כנגד כל לשכה אלא באחת או בשתיים בכל סדר כפי הצורך,

ולשכת יוחנן שעל החותמות, היתה לשכה הראשונה מלשכות הקמנות לממונים, עומדת שם בצד ימין אצל המעלות העולין עליהם ללשכה העליונה, והנה כאשר נשאר לנו מלשכה התחתונה עשרה אמות מצפון לדרום באורך ל' מסורח למערב, צריכין אנו מזה מקום פני לרוחב הפתח של לשכת השולחנים, נשאר לנו לערך י"ב אמות לכל צד, נמצא הלשכות הקמנות י"ב על י', אחת פתוחה למזרח ואחת למערב, ולשכת יוחנן העומדת בימין פתחה למזרח, ובנגדה לשמאל לשכת אחי' על הנסכים פתחה למערב, ויאות ב' הלשכות לעמוד אצל שולחנים ושקלים מפני שהם הממונים מעיקר דברים שבממון השייכים לקרבנות והרומה הלשכה יותר משארי הדברים הבאים מתרוהל"ש, ונחשבו במתני' דשקלים פ"ה, הא' והב' —

ג) לשכת הכהנים, מכ"ד משמרות שלא זכו בפיים ולא היו משמשים, ומפורשה ביחזקאל מ' בשם לשכת הצפון ע"ש שפתוחה לצפון בבתבנית הבית להנאון מלבים ז"ל שם, לכהנים שומרי משמרת המזבח, ונראה שהיתה התחתונה ל' על כ'.

ד) לשכת הקינין, העליונה, דתניא בעירובין ל"ב ובשקלים ו' ה"ו מחוסרי כפרה הצריכין קנין נותנים מעותיהם לשופרות והכהנים מביאין הקינין באותו יום והן מותרים לערב, ועוד דאמרין בשקלים ז' ה"א המספק את הקינין ששמע שהי' לשכה לזה, מסורר סמוך לתרומת הלשכה אשר שם שופר של קינין שיבואו הממונים קניהן תיכף שלא לעכב הכפרה. וב' לשכות הקמנות שם, היתה של מתני' על הפיים בימין מדרשם הכהנים ופיים שייך לכהנים ובשמאל של פתחי' שעל הקינין מפני שעליו לשאול ולחקור בשביל איוה כפרה הביאה הקינין כדאמרין בג"מ שם, ונחשבו במתני' דשקלים, הג' והד'.

ה) לשכת המלונמות, שם הי' כל המלונמות והרשויות הצריכים לכהנים מצני שהולכים יחפים על רצפה של שיש ואוכלים בשר ושותים מים ומעיהם מתקלקלים כראיתא שקלים ה' ה"ד והי' לזה רופא ורפואות, והיתה התחתונה אצל לשכת הכהנים הצריכין לזה, וכן אחי' הי' הרופא.

ו) לשכת בדיק הבית, דהנן בשקלים ה' ו' והשאר נמכרים ודמיהן נופלים ללשכת בדיק הבית, וכן המקדיש נכסיו סתם ואין ראיין למזבח הוי לבדיק הבית, או המקדיש דבר לבדיק הבית יביאו בלשכה זו, והיתה העליונה, והקמנות שם בימין של בן אחי' הרופא, ובשמאל של נחוניא חופר שיחין ששייך ג"כ לבדיק הבית ונחשבו במתני' דשקלים הה' והוא ו'.

ז) לשכת בכורות כהמה בנחמי' י"א, ואת בכורות צאנינו ובקרנו להביא בית ה' כן הביא הש"ג פכ"ה, והצננו אותה בדרום מפני שיש בהם חלק למזבח וקדשים קלים בדרום, והיתה התחתונה מפי שקשה להביא הכהמית בעליונה.

ח) לשכת הביכורים, נחמי' שם, ואת בכורי אדמהנו כו"ש"ג שם, כדתנן המביא ביכורים קורא כו' ומניחו בצד המזבח בקרן מערבית הרומית שהוא נגד שער הבכורות, וגם גזולת יביאו עמהם ויש חלק למזבח, ואף כי הם עולות ועולה

בצפון, אבל א) אין עולת העוף נמלק בעזרה אלא ע"ג המזבח, ועוד כי העיקר היא הביכורים, לכן הצננו גם איתה בדרום ואצל לשכת הבכורות כי נכון שבשער הבכורות יביאו שמכוון נגד קרן מערבית דרומית של מזבח, ואחר כך נוהגים בלישבה זו ונתחלק לכהנים, והיתה העליונה, הקטנות שבה הוא של גביני כרוז המכריז עמדו כהנים לעבודהכם שע"י זה זכו להמתנה כהונה והי' בימין. ובשמאל היתה של בן גבר על נעילת שערים, ואף כי יותר נכון שלשכת בן גבר יהו' בצפון אצל לשכת הלויים השומרים והשוערים, אבל אין נכון להיות שם מפני ג' דברים א) מפני שסמוכים הרבה לעזרה ב) כי הלשכות האלו עומדים צפופים תחת לשכת הגזית ואין ראוי ללשכה קטנה של ממונה שם כיון שיש מקום להציגו במקום אחר ועין ס"ט"א, ג) כי גם הכהנים היו שומרים וראוי שיהי' הממונה בצד, וכן הוא המעם בלשכת בן בכא על הפקיע, ואולי משנה היא כידי והוא יצילינו משניאות, ונחשבו במהני' הו' והח'.

ז) לשכת הכלים, כדתנן בתמיד ג' ד' נכנסו ללשכת הכלים והוציאו צ"ג כלי שרות, ושם היו סוהגים כל הכלי שרת הצריכין לעבודה ומסתברא דבדרום היתה כפי טעם המבואר, והיתה התחתונה, והקטנה בימין לשכת בן בכי שעל הפקיע ונחשב במהני' הט'—.

י) לשכת נדבה הכלים, דתנן בשקלים ה' ו'—ב' לשכות היו במקדש בו' ואחת לשכת הכלים בו' והמנדר כלי זורקי לשם ואם נמצא בה צורך למקדש מניחין אותה ובוודאי מניחין איתה בלשכת הכלים המטמשים לפיכך הצננו אותה סמוך ללשכת הכלים המטמשים, לשכות קטנות אין בצד זה יותר כאשר נבאר אי"ה לקמן ועיין סוף ס"י ב"א,

יא) לשכת האיצורה, בלשכה זו היו מונחים כל אוצרות שהקדישו המלכים והשרים משלל המלחמה כנראה מיהואש המלך ששלח לחואל סלך ארם, כן הוא בש"ג שם, והיא התחתונה כי בוודאי הי' בה מערות ומחילות רבות לאוצרות האלו,

יב) לשכת חשאין. הנהן צדקה בסתר נותן שם ועניים בני טובים מהפרנסים מהוכה בחשאי, מהני' שקלים ה' ו' והיתה העליונה, נמצא ב' העליונים נדבה הכלים וחשאין סמיכין זא"ו לפי סדרא דמהני' שם שתי לשכות, ומה שחשיב לשכת חשאין קודם מפני שהתנא חשיב מהתחלה צד מירח שהוא לפי סדר הכניטה, ואנו באים ממערב, יכל הלשכות האלו פתחם בצפון, ובזה נגמרה לנו כל הלשכות הנמצאים בדרום אצל המקדש מלבד ב' הלשכות העומדים רחוקים מעזרה, ונתחיל בעז"ה לסדר סדרא דצפין.

יג) לשכת הלויים השוערים, ביחוקאל מ"ה נקראת שומרי משמרת הבית והיתה בצפון, והצננו אותה הראשונה תחת לשה"ג מפני רכתי' בנחמיה קודם לשכת שרים.

יד) לשכת שרים הובא ביחוקאל מ' מ"ה שהיתה בצפון והיא היתה לשכת הלויים המישורים ונקראת כד"ה א' מ' ל"ג לשכת פטורים, האמצעי תחת לשכת הגזית שבחיל

המורד

שבחיל נגד לשכת השיר אשר תחת העזרה והחה לשכת הגויה שכקודש, ובנחמיה חשיב משוררים אחר שוערים .

(מ) לשכת הלויים השומרים, ביחוקאל שם, שהיתה בצפון והצננו אותה האחרונה, לצד מזרח החת לשה"ג נמצא רוחב כל לשכה עם כותלי המספסיקים לערך מ"ז אמה כל אחד ואורך שלשים ככל הלשכות, והנשאר ו' אמות ה' מסלול ודרר לבוא לשערים ולחיל, ופתוחים לדרום כנגד העזרה .

(נ) לשכת המעשר נחמיה י' ל"ח ומעשר אדמתינו ללויים, הצננו סמוך ללשכתם, וכל המעשר המובא נוהגים בתוכה, ואח"כ ה' מהחלקים לכהנים וללויים רקנס עזרא ללויים ליתן המעשר גם לכהנים כדכתיב שם ל"ט והיה הבחן בן אהרן עם הלויים בעשר הלויים ובראיאת ב"ב פ"א, והיתה התחונה כ' על ל'.

(ז) לשכת מעשר מן המעשר, נחמיה ל"ט והלויים יעלו את מעשר המעשר כו' לבית האוצר וכשהפרישו הלויים את המעשר ממעשרוהיהם היו נוהגים בלשכה זו ונתחלקה אח"כ לכהנים, והיתה העליונה, ומפני ששייכה ללשכת המעשר הצננום יחד, ולשכות הקטנות שם לצד שמאל היתה של בן ארזיה על הצלצל והוא המהחיל בכלי השיר ואחריו כל הלויים וכימין לשכת הגורם בן לוי שעל השיר המהחיל בומר השיר וגומר ואחריו כל הלויים המשוררים, ונחשבו במהני' ה' והי"א .

(ח) לשכת התרוסה והחלה, נחמיה י' ל"ח ואת ראשית עריסותינו והרומתינו כו' נביא לכהנים אל לשכות כו' מוצג אצל המעשר ומעשר מן המעשר, כי זה וזה לכהנים הם, והיתה התחונה כדי להקל על דמכאים מפני שמצוי הרבה, וכן גבי מעשר .

(ט) לשכת החרמים, העולה להלק לכהנים כשהחרימם לכהנים או אליבא דחכמים והחרים סתם כרהנן בערכין כ"ח ב' סתם חרמים לכהנים וניהנים לכהנים כהרומה ע"כ הצננו אותה אצל התרוסה, והיתה העליונה מפני שאינו מצוי כ"כ . אבל לחרמי בדרק הבית אין צורך לשכה כי ללשכה בדרק הבית יהנה, לשכות הקטנות שבשמאל של בית גרמי שעל מעשה לחם הפנים וישיבמין של בית אכמנים שעל מעשה הקטורת ונחשבו במהני' הי"ב והי"ג .

(כ) לשכת העצים, הלשכה זו אינה לשכת העצים שבעזרה נשים כי שם היו טהליעים את העצים הנצרך למערכה מדות ב' ה' וזו היתה לאוצר בה עצים לכל ימות השנה כדאמרינן בסוף תענית הניא ר"א דגדול אומר כמ"ו כאב ואילך השש בחה של חסה ולא ה' כורתין עצים למערכה, והי' לשכה זו בחוץ ואצרו שם כל העצים הנצרכים לבית המוקד ולבשל שלמי נזירים ולכל הנצרך בעזרה, ואולי לקחו משם גם למערכה אם נחסר להם מנדבה עצי הכהנים והעם כדכתיב בנחמיה י' הגורלות הפלנו על קרבן העצים וכדתנן בהענית כ"ו א' ולפי זה ינחא מה דאמרינן בנב' יש כ"ח א' דאפי' הלשכה כלאה עצים יהיו אלו מהנדרבים משלהם משמע שהי' מוכן להם עצים בלשכה למוכח מלכר המהנדרבים וכן היא דעת ההפ"י בציובה"ק סי' י"ב אבל לפי לשון הש"ג כ"ה משמע שלא היו לוקחים מלשכה זו עצים כלל למערכה, וז"ל וזאת לא היתה לשכת העצים שנותנים בה כל העצים הצריכים למשך שנה

אחת בעד מערכות המזבח המתנדרים בני ארח בן יהודא עכ"ל . דמשמע דעצים המתנדרים ה' לשנה הטימה למזבח ומנחים בלשכה שבצו"נ , ובלשכה שבחוץ היו מנחים העצים הצריכין לשאר דברים, והצננו אותה אצל לשכת החרמים מפני שעיקר השמיש עצים אלו היו בשכיל הכהנים לחמס, והיתה התחתונה כי יאות לעצים להיות למטה .

כא) לשכת הפרוכת, רהנן כמדות א' א' ואחד בלשכת הפרוכת, ואף שנרחק הגאון הפ"י ז"ל שהיה בעזרה. ונראה סברתו מפני שנחשבה בסתני' בין לשכת הקרבן ואחורי ביה הכפורת, ועי"ז כתב כי לא ידעתי מקומה ואפשר שהיתה אחר מל"ח האין כן דברי קדשו , אבל המיהני כי כפי צורך המלאכה לפי גודלה ורוב הנשים המתעסקות בה ולא פרוכת אחת נעשה ונס בגדי כהונה ה' נעשים שם כסברת הש"ג ומקום לצמר ולחיתין וכהנינה רב מאר ואיך יוכלו להסתפק בתאי המקדש אשר מקום צר ונמוך. ע"כ נראה שבחוץ היתה כשה"ג שחשבה מלשכות החצונות, ומה שנחשבה כסתני' בין המשוטרים, הא חשיב נמי שמירה חוץ כמו ה' שערי הה"ב ד' על פינת העזרה מכוון ומשום שם לשכה נחשבה אחר לשכת הקרבן, ואף אם נאמר שהי' ג"כ לשכה לפרוכתים הננמרים להניח שם אחר שמבל אותם עד שיקבעו בפתחים אין להם מקום בתוך ההאים אלא א"כ היתה מקופלת כמו שנהנים אותה בעלי'. תוספתא שקלים ג' י"א, ובהאים העליונים בכדי שישאר מקום הצדדים הלוך לכהנים להניחה ולקחת אותה, וגם זה המי' לי על הגאון מנחת ביכורים בתוספתא שם שביאר ששם היה גבוה כ' ורחבו י' לכן מקפלין א' לב' וב' לד' וקשה לן טובא, חרא דעד דעבדי חרהא לא ה' שם פרוכת והא מקרא דרש והיי לה חסר מן הבנין וביומא נ"ד א' אמרינן ב' פרוכת בדביר וב' כנרן בעלי', ועוד שכתב ששם ה' גבוה כ' ורחבו י' הרי העליה ה' מ' על כ' מדות ד' ו' ואי אפשר לעמוד שם כותל. א) מפני שאין תחתיו כותל ומפני שקרושת עלי' יותר מקדושת היכל וספיקא של כותל עלי' כמי בשל היכל ועוד דמ' באמתה לא קאי , ועוד ראשי פספסין למה. מדות ד' ה' ועוד למה נקט גבי היכל ופרוסה וגבי עליה נוהגה. ע"כ נראה לי שגם בעלי' לא היה כותל מפסיק כלל והיה שם מ' על כ' וב' פרוכת היו לאמה מרקסין יומא נ"ד א', והפרוכת של דביר נהונים שם על הרצפה לשימיה ולהפסיק בין קדושה עליון לתחתון ומה שהיו מקפלין אותם זה כשביל הלולין שהיו בעלי' שלא יתכסו הלולין ע"י הפרוכת , וב' לשכות הקטנות העומדים שם היתה אהת של אליעזר שעל הפרוכת והיא השמאלית ובימין של פנחס המלביש ונחשבו כסתני' הי"ד והמ"ו , ואף בי בתוספתא שקלים השיב עוד ששה מסונים ולפי הסדר שסדרנו נמצא מקום בשבילם והוא כסדר דרום א' בלשכת הכלים ונדבת הכלים וב' באוצרות וחשאין ובלשכת אנשי מעמד , אך אין ברצוני להוסיף על חשבון הש"ג ולחדש דבר מדעתי, נממרה סדרא דצפין ונתחיל בעו"ה לסדר סדר המזרח .

בסדר המזרח נחשבו ה' לשכות העומדים בעו"נ וסנהדרין קטנה העומדת אצל שער עו"נ שבחוץ הרי ו' וכולם מביארים בח"ד על מקומה ועתה עלינו רק לסדר

המודד

ששה הנשארים בעו"ה הסנואים בשה"ג והוא.

כב לשכת האבן, דהנן בפריה פ"ג א' ו' ימים קודם לשריפת הפרה מפרישין כהן כו' ללשכה שעל פני הבירה צופנה מורחה ובית אבן היתה נקראת, וסדר גודל לשכה זו וה' העומדים בצד מורח אשר לישיבת השרים וסגני המקדש המה, מסודר בידנו עפ"י גמ' ב"ב צ"ט ב' וצריכין להיות י"ב על י"ב, אך אין עלינו לסדר אותם מרובע, כי מרובע לישיבת של העניג הוא כגמ' ופרש"י שם וכאן הם כשביל עבודת המקדש ע"כ סדרנו אותם י' על י"ב, ואם תקשה למה כהן שמפרישין לפרה הוא בלשכה גדולה וכהן שמפרישין ליוה"כ קטנה ממנה כמצויר בחר"ס סי' כ"ו חילק בזה בגמ' יומא ח' ב' זה פרישתו לטהרה ויכול להיות דעתו וזה פרישתו לקדושה וחיישין שלא יווח דעתו כמימרא דרבא שם. -- כל מעשה לשכה זו היה בדברים שאין מקבלים טומאה כמוכלי אכילים וכלי ארמה ולכן נקראת בית האבן.

כג לשכת הסגן סדרנו אצל לשכת האבן שהיא ג"כ לכהן ופרה כשרה בסגן גודלה כלשכת האבן.

כד לשכת משיח מלחמה מסודר אצל הסגן לפי סדר מדרגות כהונה והם במזרחית צפונית.

כה לשכת ב' קתוליקון במזרחית דרוסיה הראשונה לפי סדר מדרגות השרה.

כו לשכת ו' אמרבלין שמפתחות העזרה בידם שקלים ה' ה י"ג בגמ' שם.
כז לשכת ג' נזכרין שמעוה הקדש בידם ופודין הערכין והחרטים ועל ידיהם נעשה כל צורך מלאכת הקודש שם, ג' לשכות האלו מקומם במזרח לצד דרום, וגודלם כבית האבן וכולם פתוחים למערב, וזו"ה היא סדרא מרחי.

כח לשכת אנשי מעמד, דהנן בתענית ד' ב' על כל משמר ה' מעמד בירושלם, וכן בכל ערי ישראל אלא שהקרובים היו באים. חצים לירושלם וחצים ביריחו להספיק מזון לאחיהם שבירושלם כדאמרין בגמ' שם. ובשבת שהמשמר עולה למקדש עולה עמהן ג"כ אנשי מעמד של איתו משמר הנמצאים בירושלם. רמב"ם הלכות בלי המקדש פ"ו ה"ב והרחוקים מתכנסין לבית הכנסת שבעריהם, ועומדים בתענית ובתפילה וקריאה כל היום שיקיבל הקרבן לרצון וכדאי ה' לשכה קבוע להם, מקום לשכה זו לא הצגתי בהודך שא"י כל הלשכה מפני שאין מסהבר להעמיד לשכה לישראלים בין כהנים ולוים וצרכי המקדש. ע"כ העמדנו אותה אצל האיצימבאות ששם מקום הישראלים לישב. בקרן דרוסית מזרחית שוה עם מחוג כל הלשכות, ואולי היתה ג"כ כפילה לביהמ"ד כשבילם, ובשביל הסנהדרין לשכה ויו"ט כמו שהובא בתוספתא חנינה ב' ד' וסנהדרין ו' א' ובגמ' שם פ"ח ב' דגם בחיל ועיין לח"מ רמב"ם פ"ג מהלכות סנהדרין ד"ה אבל ב"ד הגדול. גודל לשכה זו כגודל כל הלשכות ל' על ל'.

כט לשכת בית פאני, לשכה זו הובא כמנחות צ"ה ב' במתני' ר"ש אוטר לעולם הוי הגיל כו' וכשרות כבית פאני, ודעת רש"י ו"ל שם ע"ח ב' ורמב"ם ו"ל פאולי המוקדשין י"ב ט"ו שהיתה בהר הבית, והגאון רעק"א כהג"ה שם ע"ח במתני'

במתני' העיר על דברי רש"י ז"ל מסנהדרין י"ד ב' ומכ"מ צ"א שפי' שם רש"י שהיתה חוץ להר הבית וכן דעת ההוס' שם וסנהדרין שם, ואתפלא על אשר לא הביא ג"כ מרש"י מנחות צ"ה שכתב בכל ירושלים, ולדעתו לא קשה מידי, דרש"י ז"ל כנה לשם בית פאני על כל דבר חיצוני כמו שמפרש בב"מ שם כמו חמור ובית פני' ורש"י באמת קאי בשטת' שהיתה בהר הבית, והא דמנחות ע"ה גבי תורה אליבא דברי יוחנן קיימין שבשירה חוץ לעזרה נקראת בשם בית פאני, ושם צ"ה כיון דמסקינן דגממ' פליגי ומר גמיר ל' דהנור אינה מקדש נמצא דכשר אפי' בירושלים קראה בית פאני משום חוץ לחומת הר הבית והוא ירושלים, וכן בסנהדרין גבי המרא'ה, ובב"מ גבי חתימה כמעשר שני, אבל מצאנו בכתב יד רש"י מנחות ע"ה בג"מ דפום ויילנא שכתב גם שם בירושלים דהוא חוץ לחומת הר הבית, ואנן אוקימנא הא דמנחות בחוץ לעזרה, ונ"ל דרש"י ז"ל דקדק בזה שלא להטעות אליבא דהלכתא, כי לפירושו במתני' שם משמע חוץ לחומת הר הבית לא קדש הלחם ואפי' בירושלים ובאמת בירושלים הלחם קדש כדמשמע מהוס' שם ד"ה ולא בעינן ותוס' סנהדרין שם ד"ה מלמד כמו שמדייק שם המהרש"א ז"ל, ע"כ פי' גם רש"י ז"ל בכתב יד קדשו דבירושלים קדש ותרת' אשמועינן, כנלע"ד, ולסדר לשכח זו עפ"י סדר כל מאמרי חז"ל שהבאתי נמצא מקימה בתוך חומת הר הבית משיך קצת בפנים להיות מן המניין בלשכות הה"ב והמותר היתה חוץ לחומת הר הבית בחוץ, וע"ש זה נקרא המקום שם בית פאני, וחומת העיר הפנימי סמוכה לה והיא חוץ לחימה ואותה מקום נתקדש בקדושת ירושלים, ואפשר כי לפי זה אמרינן בסנהדרין שם מצאן אבית פאני והימרה עליהן וכדמסקינן שם שאין יכולין להוציא כולם אלא איכ' להוסיף על העיר כו' וכשיצאו להקדיש הימרה עליהן, ולמעלה מבית פני ה' עוד חומה שניה ונקראת חומת בית פני וזה דאמרינן בב"מ דרש בה לפנים מחומת בית פני שהיא בירושלים והיא בין חומה ראשונה לשניה, נודל לשכח זו אולי היתה כגודל כל הלשכות ל' על ל' והפתחים היו בוודאי לצד הר הבית ונ"כ לצד חוץ לכסור שם לחמי תורה.

בסדר המערכי היו ב' לשכות (מצוין מ"ט ונ') אחת למלך ואחת לב"ג וזה

ביאורם.

ובדבר מעוטו מן המערב שכתבתי בהקדמת חלק זו כי לא ידעתי איזה הם ואולי היו שם לשכות למלך ולב"ג, אבל זה דבר ברור לנו שהי' שם לשכות ומקום עמידתם הי' סמוך לשער המערבי כי כן מוכח מנמ' תמיד כ"ו א' דאמרינן שם הנן התם בשלשה מקומות הכהנים שומרים כו' והלויים כו' ה' על ה' שערי הר הבית כו' מנה"מ אמר רב יהודא מסורא ואמרי לה במתניתא תנא דכתיב למזרח הלויים ששה כו' ולאסופים שנים שנים כו' לפיכך למערב ד' למסילה, והאי לפרכר למערב היכן היו הוא אומר ב' על פנות הה"ב מבפנים וב' על פנות העזרה מבחוץ, וכן כתב פי' הרא"ש שם, ותקשא מאי סייעתא שהביא הגמ' ממקרא זה למתני' הרי במתני' חשיב ה' על ה' שערי הה"ב א"כ ה' שומר לשער המערבי ג"כ ובקרא לא חשיב רק ד' למערב, ע"כ מוכרחים אנו לומר ששומר שער המערבי נכלל במקרא באחד משומרי לשכה

המודד

לשבת האסופים ודיו להכא ולהכא וזה ראי' ברורה שעמרו אצל השעה, ובימין משים דכל פינות שאהה פנה כו' וגם שבצד דרום הי' רוב השמישו, ומייעתא דקרא למהני' אתיא הכי, ה' על ה' שערי הה"ב א' ממזרח א' מצפון וב' מדרום וא' מאסופים, ד' על ר' פנות הה"ב מכפנים ב' ממזרח וב' ממערב, ה' על ה' שערי העזרה א' ממזרח וב' מצפון וב' מדרום, ד' על פנות העזרה מכחוץ ב' ממזרח וב' ממערב, א' בלשכת הקרבן מצפון, וא' בלשכת הפרוכת מאסופים*) וא' לאחורי הכפורה מפרבר האחרון, והצנתי איהם י"ב על י"ב מרובע כשיעור מרקלין של שרים ב"ב צ"ט ב'.

כל סדרי לשכות אלו סדרנו אותם מאמה המתחלת חלקו של יהודא בדאמרי' נגמ' יומא י"ב א' סה הי' בחלקו של יהודא כו', ורחוקים י' אמות מן הסורג לדריסה בני אדם כהרחקה הסורג מהעזרה, ונראה ג"כ כל סדר הבנין צר מאחוריו ורחב מלפניו כהבניות ההיכל, וכתלמיד היושב לפני רבו כמנחות צ"ט א' גבי שולחנה דשלמה.

נגמרו בעו"ה כל לשכות הצנוניות ונתחיל בעש"י לכאר גובה הבית.

ב) גובה בניני הבית

א) חומת הר הבית, קומתו לא מצאנו מפירש בתלמוד אלא ששלשה גבוהין והמזרחי נמוך מדרם, ובהוס' ישנים יומא ט"ז א' מדויק שהג' כוהלים והם דרומי מערבי וצפוני היו גבוהים יותר מארבעים אמה, וכותל המזרח נכהו פחות מעט מכ"ו אמה, והגאון הפ"י בקונצניהם"ק סי' א' הביא בשם ספר מאיר עינים שהיו גבוהים יותר מע' אמה, וכמלחמות היהודים העתקה מיוסף בן גוריון הכהן כהב שהג' כהלים היו גבוהין עד ג' מאות אמה, ונראה לי שאין מחלוקת ביניהם ולדברי כולם נכונים שהתוס' יבאר הגובה לפי גובה עז"נ שעולה למעלה מן ההר בלי היסוד הנראה מכחוץ, והגאון בעל ס"ע מצייר גובהו מכחוץ ועולה עד גובה ההר ל' אמה כנראה עתה מכותל המערבי ובנין הוררם הי' עד הנחל ואולי היה עולה שיפוע כל ההר לצד מזרח עד שלש מאות אמה.

ב) כותל המזרחי מחומת הה"ב נכהו פחות מעט מכ"ו אמה תוס' ישנים יומא ט"ז א' ד"ה חוץ מכותל מזרחי.

ג) השערים שבחומות הללו נכהן עשרים אמה ג' מרות ב' ג', ולר' שערים, הי' משקוף ולחמישיה הוא שער צפון לא הי' אלא ב' אבנים מימיה זו אל זו שם, וכוודאי הי' ג"כ כיפה כמו קשת למעלה מהמשקוף כי בנין העיסוד על גבי כיפה חזק יותר רש"י יומא י"א וגידל אבן המשקוף הי' צריך להיות בערך י"א אמה ויותר,

עשרה

(*) ובהו פירכא על הגאון הפ"י ז"ל שכתב במדות א' סי' י' ואזכר שהיתה אחת מל"ח תאין, וזה אינו כי דתאין היו ככתב טיד ה' עלי השכיל כתחילת הבנין והאסופים נתוספו ע"י נביא.

"לרוחב השער והצי אמה עודף מצד זה על הכותל והצי אמה מזה, ולא יפלא הקורא על גדול אבן מחצב כזה, כי גם בכותל המערבי נמצא עתה אבן אחת גדול מאד אשר יכיל ארכו ח' פסיעות * אך כאשר ראיתי בפה כבנינים הישנים אשר בשם הניזות יקרא שער גדול רחבו חמישה פסיעות וגבהו של שער יותר משישה עד המשקוף ולמעלה בנוי קשת ותחת הקשת משקוף מכמה אבנים ברוחב השער ותלוי באויר, ואשהומם אל המראה לראות המלאכה, והנה האבנים מוחצבים כצורה זו, האבן הראשון עשוי בו רגלא לצד אחד כזה [redacted] והוא מונח בכותל והרגלא לצד הפתח וראש הקשת עומדת עליו, והאבן [redacted] השני שתחת משני הצדדים כזה [redacted] ומונח על הדרגא שבאבן הראשון [redacted] וכן הג' והד' עד האבן האמצעי [redacted] וכן לצד השני והאבן האמצעי נעשה כזה [redacted] וסיגרה את המשקוף והיא תלוי באויר ועומד זה כמה שנים ולא זו ממקומו ולא הטה אפי' כחוט השערה, ואולי היו משקופי הר הבית עשוי ג"כ כזה, אך בהר הבית ה' פתום מן המשקוף לקשת והשער היה מרובע, מדויק מבין השורף את הפרה.

(ד) הסורג גברו עשרה טפחים, מדות שם, ולמטה ה' יסוד אבנים הרוחב אמה, שה"ג, וזה הוא בר שורה דאמרינן בגמ', ועל יסוד זה ה' מקלעות עין זה על גב זה ואולי ה' ג"כ עמודים של אבנים באמצע בכמה מקומות להעמיד את העין ואז ה' ג"כ ארוכים וקצרים מעמוד לעמוד וקצרים על גביהם כאלכסון, עיין ח"ד סי' ח'.

(ה) עזרת נשים, גובה התלים ה' מ' אמות, תוס' ישנים יומא מ"ז א' ד"ה חוין ולא ה' מקורה, ובתוכה הר' לשכות גיבון יותר מעשרים אמה בגובה איש, דבאמצע כותל העזרה ה' הגזוזטרא והוא כ' אמה תפ"י קו"ט צויהמ"ק סי' י' והיו הלשכות גבוהין מן הגזוזטרא שלא יסתכנו הנשים בעמדם בצדדים כי לא היו מקורות מדות ב' ה', ועוד לשכה חמישית היתה בעז"נ של מנהררי קטנה והיתה מקורה, וגובה לפי דינא דגמ' ב"ב כחצי ארבע וכחצי רחבה כ"א אמה, וכן ה' גיבה לשכת מנהררי קטנה הראשונה העומדת בהר הבית.

(ו) גובה שער עז"נ כ' אמה שם ג', ומלמעלה מן השער עד סוף הכותל ג"כ כ', (ז) גובה שער ניקנור כ' אמה שם, ומלמעלה מהשער עד סוף הכותל י"ב אמות ומחצה, גובה הפשפשים שבצדו ח' אמה בן אותא בוכחים נ"ה ב' גבי פתחי בית החליפות.

(ח) גובה לשכת פנחס המלביש, מסודר עז"נ צ"ר, הצי' ארגונים לבגדי כהונה עבור כל משמר מנ"ר משמורות ד' ארגונים, ארגו לכל בגד ובגד, ויעלה גבהן ח' אמות ברוחב ד' וחצי ובתוך הכותל ד' ויעלה לכל משמר רוחב אמה וחצי בקומה אמה ובתוך הכותל ד' ושטח זה נתחלק לה' בגדי כהונה הגדל לפי גדלן והקטן

* עזרי וכן עמש כותל המערבי אצל לי כי בהתמים הנגוס אצלה כותל לצד דרום יש אבן אחת י"ב אמה על י"ב אמה מרובע.

(ג)

המודד

והקטן לפי קטנו, וכן ה' גובה לשכת עושי חביתין .

(ט) כל גובה הלשכות הנמצאים בעזרה נראה שה' נבדק בגובה השערים כ' אמה ולדברי התוס' יומא ל"א א' ד"ה וכולן היו לשכת הפרווה והמדריחין מחילות והיו גבוהין רק ח' אמות וחצי, ועיין תפ"י מדות ה' סי' י"ז בהג"ה. ואף דלשכת הגזית שהיתה גדולה הרבה צריך להיות גבוה, אבל מדלשכת הגולה והעין קטנים, והנן במדות ה' ד' דגג שלשתן שוה, וכן לשכת ביהמו"ק והאבסדרה שבעזרה תפ"י קני"ט צובהמ"ק.

(י) גובה כותלי עזרה ה' ג"כ מ' בפנים, בתוס' ישנים יומא שם, ובעז"י היה מסתמא גבוה מ"א אמה.

(יא) השערים הגדולים שבעזרה ה' גבהם כ' אמה מדות ב' ג' והקטנים לא נתפרש ואולי ה' גבהם ח' כמו שהבאתי לעיל סי' ז'.

(יב) הדוכן גבוה אמה וחצי, מדות ב' ו',
(יג) חמוצת גבהו מ', וזה סדרו אמה יסוד וחמש סובב ושלש המוצח וזהו מקום המערכה וההקרבה ועליו אמה קרנות לד' קרנותיו, גבהו הכל י' אמה, מדות ג' א', גובה חוט הסיקרא ה' מכוון באמצע המוצח והוא בסובב בסוף גובה ד' אמותיו, מדות שם.

(יד) גובה הנספין ה' פחות מקימת איש תפ"י מדות פ"ג סי' נ"ד, ונראה דגובה השולחנות ה' בערך חצי גובה של איש, ויבואר משולחן לחם הפנים, תרומה כ"ה כ"ג.

(טו) האומם גבהו ו' אמה, מדות ד' ו', ועליו עומדים, האולם וההיכל וקה"ק והתאים והמסיבה ובית דילפה וכותליהם, כן הוא דעת רש"י יחזקאל.

(טז) האולם גבהו מג' רוחותיו מ' וגובה פתחו ג"כ מ' כו' ה' פרוץ עד התקרה, מדות ג' ו', ומכוסה בתקרה עד ההיכל שם ג' ח', על כותל מזרחי של אולם למעלה נגד הפתח ה' בנוי ה' אמלתראות והם קורות מצוירות ומכוירות, התהתונה ארכה כ"ב אמה והוא אמה עודף על הפתח מכאן ומכאן ועליו שורה של אבנים ועל האבנים עוד קורה כזו ארכה כ"ד אמה עודף על האבנים אמה מכאן ומכאן ועליו ג"כ שורה אבנים וכן השלישי כ"ז אמה ושורה אבנים עליו, והד' כ"ח והה' ל' ושורות של אבנים עליהם והי' נראה ככתר לפתח האולם, גובה אמלתראות זו עם נדבכים שעליהם אין בידנו לפרשו כמה, ואף שהג"ר א"ל שם, כתב והי' כותלו עולה נגד ההיכל והעלי' אבל אין מבואר אם זה הוא מן גובה האמלתראות לכד או על האמלתרא החמישית הי' עוד בנין אבנים עד גובה כל העליו', בצדי האמלתראות הי' הכותל בנוי על פני המזרח ברוחב כל ההיכל וכתליו, והוא ל' אמה, עודף על האמלתרא העליונה אמה מזה ומזה כדי לשקען בבנין שלא לעבור משים לא תמע, ואולי הי' נגד כל אורך האולם, אבל ברוחב האולם צפון ודרום לא הי' כתלים למעלה אלא כותל מזרחי זו עומדת באוויר, ומפני שלא יטה ולא יבעט כותל זו באחד מן הצדדים מזרח או מערב קבעו אותה בכלונסאות של ארו לכותל ההיכל המזרחי, שם ח', כותלי צפון ודרום גובהן מ' ופתחים של

ה' אמה בהם לבית החליפות.

(יז) ההיכל גבהו מ' אמה מבפנים, שם ד' ו', וכתוך שטח גובה זו ה' בכותל המרוחזי שער גבהו כ' אמה וממעל השער ה' חלונות והיו מעוטרין בכיפות של זהב מבחוץ בתוך האולם תוס' גיטין ו' א', ואולי גם מוזהות החלונות ומלמטה נדהו' שרשרות בתקרות האולם לעלות ולראות, והחלונות נעשים שקופים אטומים, מלכים א' ו' ד', וכן ה' חלונות בכל הכתלים סביב, בכותל צפוני ודרומי ה' ב' פתחים קטנים להאים ובכותל המערבי ה' לול ובחיים נ"ה ב', עיין ח"ר סי' נ"ט.

(יח) למעלה משטח כותל זה ה' גובה אמה אחת מצויר ומכוויר מוזהב, ונקרא כיור ועל האמה זה ה' עוד גובה אמתים ונקרא בית דילפה, ובדבר כיור ובית דלפה זו רבו המפרשים וקשה לפרשן, והנה פי' הרא"ש ז"ל מדות ד' ו' פי' ציצי פרחים באבנים גדולות שקעו בכנין וקורה גדולה עליהם לתת עליהם קורות התקרה לבלתי אחוז בקורות הבית, וכן הגאון תפ"י שם סי' נ"ד פי' שהי' נראה מבחוץ ומבפנים, וכן לפי סוף לשון הרע"ב ז"ל דאמר כדי להרחיק התקרה מן הקורה התחתונה כו', נמצא לפי כולם ה' גובה ההיכל בפנים יותר ממ' אמה, וא"כ ה' צריך להיות הפרוכת של אמה מרקסין יותר ממ', ולומר שהי' חסר למעלה, לעבר דבנין ויהי' חלל יותר, ע"כ נראה לי לפרש דקורות הקיור היו מסודרים זה אצל זה על פני כל ההיכל ונראה בעין תקרה להיכל, ובחוץ בעובי אמה זו ה' מוזהב ומצויר וכן בפנים על פני כל הקורות הללו ועליהם היו מונחים קורות של ב' אמות רוחב רהוקים זה מזה ומשמשין שני דברים בעיובין ורחבן שמעמיד את קורות הכיור לכל הנטות למטה, ועליהם ה' נסרי התקרה והמעויבה של אבנים ומים העליונה, וחלל זה נקרא בית דילפה משום שכן עושין אצל הגגין לכל יבא מים בתוך התקרה, ואף כי תקרת היכל אינה צריכה בשביל זה כי עלי' על גבה אעפ"כ עשו זה משום היוזק הכיור והתקרה או משום לחלוחות המים והאבנים של המעויבה, ואולי ה' בולט מבית דלפה זה לחוץ כמרוכז לקבל המים מן הכתלים ולהנין על הכיור כתפ"י שם בהנ"ה, ומהתחלת לשון הרע"ב נראה כפירושי ואולי בונת התו"ט ג"כ כזה, אבל אין נראה מלשונם כסוג זה.

(יט) למעלה מבית דלפה זה היו מונחים עוד נפרים גובה אמה לתקרה ואבנים ומים על גביהם ג"כ אמה, מדות שם, נמצא גובה ההיכל מבחוץ מ"ה אמה.

(כ) למעלה ממעויבה זו היה עומדת עלי', מחוקת גבה כגובה ההיכל, והוא הכתלים גובהו מ' כיור א' בית דילפה ב' ותקרה ומעויבה ב' והוא נג ההיכל ס"ה מ"ה אמה, שם, ובצד דרום סמוך לקו"ק ה' פתח לכניס עלי', גובה הפתח אינו מבוואר.

(כא) למעלה ממעויבה השני' ה' מעקה סביב גובה ג' אמות, שם,

(כב) על גובה המעקה סביב ה' כלה עורב גובה אמה עשוי מטיסם של ברזל וקבועים במעקה על פני כל אחת להברתה רחוק מעט זה מעקה **(כג)** מעקה מבוהל מעקה מזה כדי שלא ינחו העופות על הגג, וכתפ"י

המודד

דברי רש"י ז"ל מכמה מקומות בש"ס יעיין שם בהג"ה.
וְלִי נִרְאָה דָאִמָּה עַל אִמָּה לְכִלְיָא עוֹרֵב לֹא מִשּׁוּם שְׂאִין צְרִיכִין יוֹתֵר אֵלָּא
מִשּׁוּם שְׂדָאוֹן לִכְךָ, וְגַם הִיא גְבוּהָ מֵהֶגֶג ג' אִמּוֹת, וּדְבָרֵי רִשְׁי"ו ז"ל מִתּוֹקֵמָא שְׂפִיר,
וְאֵךְ נִחְלַק בֵּין מִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי, דְּבִמְקָדָשׁ רֵאשׁוֹן הִיא הַהִיכָל גְבוּהָ ל' ב"ב ג'
א' וְגוּבָה כָּל הַבַּיִת הִיא ק"ב אִמָּה ד"ה ב' ג' ד' נִמְצָא גְבוּהָ עַד הֵנּוּ ע"ו אִמָּה, וְהוּא
ה' אִמָּה הָאוֹמֵס ל' הַהִיכָל ה' בְּיַד וּבֵית דְּלִפָּה וְתִקְרָה וּמַעֲזוּבָה ל' הַעֲלִי וְעוֹד ה'
בְּיַד וּב"ד וְתִקְוֵמָע"ו, נִשְׁאָר לָנוּ לְגוּבָה כָּל הַבַּיִת עַד כִּלְיָא עוֹרֵב שְׁלֹשָׁה וָאַרְבַּעִים
אִמָּה וְהִיא יוֹכֵלִין לְשַׁפֵּעַ אֶת הֵנֵג וְלַהֲעֵמִידוֹ עַל אִמָּה, וְהַשְׁפּוֹעַ הִיא גְדוּל מֵאֵד עַד
כִּי גַם הַעוֹפּוֹת לֹא יִכְלוּ לַעֲמִיד עֲלֵיהֶן, כִּי עָלָה לְאַרְכּוֹ ל"ו בְּגוּבָה מ"ג וְלִרְחֹבוֹ מ"ו
וְחִצֵּי בְּגוּבָה מ"ג וְהִיא הַכִּלְיָא עוֹרֵב שֶׁם רַק אִמָּה עַל אִמָּה, אֲבָל בְּבַיִת שֵׁנִי שֶׁהִיא
גוּבָה הַהִיכָל מ' וְכָל הַגּוּבָה עַד הֵנֵג עָלָה לְצִדֵּי אִמָּה וְגוּבָתָה כוּלָּהּ הִיא רַק ק' אִמָּה
נִשְׁאָר רַק ד' אִמּוֹת לְשַׁפֵּעַ וְאִי הַשְׁיֹפּוֹעַ אִינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם וְעָשׂוּ הַכִּלְיָא עוֹרֵב עַל שְׂטַח
כָּל הֵנֵג, וְלִנְפֻקוֹתָא וְזוֹ אִיתָא בְּגַמ' שְׁבַת צ' א' וּמִנְחוֹת ק"ו תְּרֵי לְשָׁנָא, לְכִלְיָא עוֹרֵב
וְהוּא מִלְשׁוֹן חֲתִיכָה לְכִלְיָא עוֹרֵב וְאִיכָא דְאִמְרֵי מַכְלִיא עוֹרֵב דְּמִשְׁמַע כִּלְיָא עוֹרֵב
שֶׁלֶם, אֲבָל לֹא פְּלִיגִי כַּאֲן לְבַיִת רֵאשׁוֹן וְכַאֲן לְבַיִת שֵׁנִי, וְרִשְׁי"ו ז"ל הַעֲמִיד גִּרְסָתוֹ
בְּשֶׁבַת שֶׁם עַל לְשָׁנָא לְכִלְיָא שֶׁהוּא קוֹדֵם וְלִפְיֶיךָ פ' טַבְּלָאוֹת שֶׁל אִמָּה כו' וּבְמ"ק
ט' א' דְאִמְרִינֵן שֶׁם הִיא ל' לְשִׁיד בְּאִמָּה כִּלְיָא עוֹרֵב דְאִירֵי בְּבַיִת רֵאשׁוֹן פ' ע"ו
שֶׁהִיא גַם הַהִיכָל מִתְקַצֵּר בְּשִׁיפּוֹעַ עַד אִמָּה וּמִחְפִּין אוֹתוֹ בְּטֵם בְּרוּל שֶׁל אִמָּה
וּמִסְטוּרִין קְבוּעִין בּוֹ וּבְרִייתָא דְמִנְחוֹת ק"ו הִיא הַמִּימְרָא דְשֶׁבַת אֵלָּא דְגִרְסִינֵן שֶׁם
מַכְלִיא קוֹדֵם גַּרְם רִשְׁי"ו שֶׁם כִּלְיָא סָתֵם וּפְי' רַק מָה הִיא הַכִּלְיָא אֲבָל הַטֵּם לֹא
הַזְכִּיר בְּלֹל כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאָה כְּסֵתֵר פִּירוּשׁוֹ דְשֶׁבַת, וְכַעֲרֻבוּכֵן ו' א' דְגַבִּי רַפְיִין
יָדִים עֲסֻקִינֵן, וְזֶה הִיא בְּבִישׁ הַבַּיִת רִשְׁי"ו ז"ל מִמְנַחֹת מִפְּנֵי שֶׁהִיא הַבְּרִיתָא אֲבָל
פ' לְפִי לְשָׁנָא לְכִלְיָא כְּמוֹ שֶׁהִבְיָא שֶׁם, בְּנ"ל נְכוּנִים דְבָרֵי רִשְׁי"ו ז"ל בְּלִי שׁוּם קוּשִׁיא
וּבְפֻקֵּי כָּלָל וְכָלָל לֹא.

(גג) ב' בְּלוֹנְסָאוֹת עוֹמְדִין בְּעֲלֵי מִדּוֹת ד' ה' גוּבָתָן מ' אִמָּה בְּגוּבָה הַעֲלִיָּה
וְנִרְאָה שְׂצוֹרְתָם הִיא כוה **!** וְקוּשִׁית הַתַּפ"י לְמָה לָנוּ ב' אֲפִשֵׁר שְׁדוּגֵי מִשְׁמָשִׁים ג"כ
לְפָרִישֵׁת הַפְּרוּכָת, וְהִיא **!** מְרוּחָקִים זֶה מִזֶּה הִרְבָּה. סִדֵּר עֲמִילָתָם צִפּוֹן וְדוּרִים,
מִדּוּק מִלְשָׁנָא דְמַתְנִיתִין **!** שְׁבַש"ס. דְגִרְסִינֵן שֶׁם וּבְרֵאשֵׁן פִּסְפָּסִין מְבִדִיל, וּמִסְתַּבְרָא
דְּבִמְשַׁנָּה טַעַם הַמְדַּפְּיִסִים, וְכַתְּבוּ וְרֵאשֵׁי פִּסְפָּסִין מְבִדִילִין מִשּׁוּט דְגַבִּי בִּיהִמּוּ"ק תֵּנֵן
נְטִי הֵבֵן אֲבָל לֹא דָקוּ בְּלִשָּׁנָא דְהָאִי וּבְרֵאשֵׁן אֲכִלוֹנְסָאוֹת קָאִי.

(גד) גוּבָה גַם הַתָּאִים אֵין בִּירְנֵי לֹא לְהַגְבִּיהוּ מַב"ה אִמָּה וְחִצֵּי וְהוּא הִיא
לְכָל תָּא וְהָא בְּפָנִים כְּמִבְיָאָר בַּח"ד ס' ג"ט וְחִצֵּי אִמָּה לְעוֹבֵי הַתְּקָרָה שְׂכִין הַתָּאִים
וְגַם הַעֲלִיָּין וְעוֹד מִשּׁוּם דְּכָל כְּבָשׁוֹ כְּבָשִׁים שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ הֵיוּ שְׁלִישׁ גְבוּהָ מֵאַרְכָּן
וּבְחִים ס"ג א' וְיַעֲלֶה גוּבָה הֵנֵג-לְפִי הַשְּׂכִין אֵיךְ הַמְּסִיבָה, נִמְצָא הַהִיכָל נִרְאָה מִבְּחוּץ
מִגְּנֵי הַתָּאִין עַד הַבְּיַד וְי"ט אִמּוֹת וְחִצֵּי וְבָהֶם הֵיוּ הַחֲלוּנוֹת פְּכוּבִים, וְכֵן גוּבָה כּוֹתֵלִי
הַתָּאִים.

(כה) הַמְּסִיבָה נְבָהָה ב"ח אִמּוֹת וּמִתְהַלֵּת מִפְּתַח הַתָּא וְהוּא ג' אִמּוֹת מְכוּלָּת מוֹרֵד.

גוּבָה

(כ) גובה כותל המסיבה ככותלי התאים, וכן כותל בית הורדת המים.
 (כז) המעלות נגג התא לעלי' בדרום הו' גבהם י"ג אמות וחצי.
 (כח) גובה בית החליפות כ' אמה עי' לעיל ס' מ' וגובה הפתחים ח' אמה
 זכחים נ"ה כ'.

(כט) גובה עליות בית הניצוץ וכן בית אבטינס ומקוה לכ"ג ביום הכיפורים
 שעל שער המים לא נתברר לנו אם גבהם עד כותל העזרה או נמוכים מעט
 ומכתברא שהיו נמוכים, מקום בית אבטינס למערב השער ובית הסבילה למזרח,
 הפ"י א' ס' ב'.

(ל) גובה בית המוקד שבחיל לפי חשבון שעשינו בח"ד ס' מ"ז הו' גובהו
 כ"ג אמות, הלשכות הקטנות הפחותים לו, הו' בוודאי נמוכים הרבה ממנו.
 (לא) לשכת הגזית שבחוץ הו' גובהו כ"ח אמות וחצי ולצד מערב בחול
 הו' מעט נמוך מזה,

(לב) גובה כל הלשכות החיצונית הנמצאים בהה"ב אין לנו להעמידם אלא
 לפי חשבון הגמ' ב"ב צ"ט ב' והוא רומו כחצי ארכו ורחבו, נשלם גובה הבית
 בסיעתא דשמיא ונתחיל בעז"ה לבאר שאר דברי בנין הנמצאים בהר הבית.

ג) יתר דברי בנין שבהר הבית

(א) איצטבאות, דתגן בסוכה מ"ב ב' יו"ט הראשון כו' וסודרין אותו על גב
 האיצטבא, ואמרינן בגמ' שם מ"ה א' אמר רחבא אמר רבי יהודא הר הבית סטיו
 כפול הו' סטיו לפניו מסמיו ופי' רש"י שם איצטבאות מקיפות אותו ואיצטבאות
 אחרים היקף לפניו מהיקף, נמצא ב' שורות של איצטבאות מקיפים סביב בהה"ב,
 וביאר לנו הש"ג, וה"ל היינו מקום צר כמו אמה וגובה ד' או ה' טפחים שעושי'
 אותו לישיבת בני אדם או להניח שם דבר למשמרת, ומסודר בידינו הראשונה בין
 עמודי שורה הראשונה לשני'. רחוק מן החומה י' אמות, לעובי העמודים העומדים
 אצל החומה ולהילוך בני אדם והב' אצל עמודי שורה שני' כי כן עולה לפי חשבון
 העמודים הסבואד לקמן, דחוקה מהראשונה ג"כ י' אמות לפי החשבון.

(ב) עמודים לנג האיצטבא דאמרינן בפסחים י"ג ב' שהיו חלות היו מונחים
 על נג האיצטבא, וכן גבי פרוכת שקלים ח' ה"ד שוטחו על נג האיצטבא כו' וכן
 בתענית גבי ירדו כתיקונן עד שעלו ישראל בירושלם לדר הבית והביא המשל"מ
 פ"ה נבחרה בשם ירושלמי דרא אמרה הר הבית מקורה הו' נמצא שהו' נג למעלה
 מהאיצטבאות, והעמודים המעמידים את הגג רחוקים זה-זה מ"ז אמה כן איתא
 במלחמות היהודים העתקה מיוסף בן גוריון הכהן ספר חמ"שי ולפי חשבון זה איתא
 בידינו סדר האיצטבאות והעמודים, ועשינו ג' סדרים עמודים בבדי' שיצא השורה
 הג' חוץ לאיצטבא להגן על היושבים שם מגשם ומשרב.

(ג) אכסדרה בעזרה, כל העזרה היתה מוקפת אכסדרה כדתנן בתמיד א' ג'
 אלו הולכין באכסדרה כו' ואכסדרה זו עומדת ע"ג עמודים י"ג בנין הפ"י שם והצגנו

המודד

את העמודים רחוק מכותל עזרה ד' אמות כי אחורי הכפורת הוא רק ששה אמות וצריך להניח שם ב' אמות שיכנס האור.

ד) בחיל אצל שער עז"נ מימין הו' מקום בנין בכותל העזרה ששם היו מונחים כל אפר הפרות בכדים קטנים למשמרת, פרה ג' ג', - בניני המבילות אכלול אותם אי"ה בתוך המהילות המבוארים לקמן. נשלם סדר זה בס"ד.

ד) המחילות

חילוק בסוגיא דמחילות.

המחילות מחולקים ככניסם לשלשה אופנים, ומחולקים ג"כ בקדושתן, א) מחילה שהיא נמוכה ביותר עד שהיא נמשכת והולכת תחת הר הבית ופתוחה נ"כ להח"ב אין לה אפי' קדושת הח"ב, ב) מחילה שהיא למעלה מגובה הח"ב ועומדת תחת רצפת העזרה ופתוחה להח"ב וקרקעיתה שיה לקרקע הח"ב יש לה קדושת הר הבית, ג) לשכה העומדת על רצפת הח"ב בגובה ופתוחה לעזרה אין לה שם מחילה רק בתר פתיחה שדינן לה ותוכה קודש קדושת עזרה, וביאור דברי אלו מברייתא פסחים פ"א א' דפרכינן שם ה"ש לשכות הכנויות בקודש ופתוחות לחול הוכו חול וגנותיהן קודש, ומתריץ שנגותיהן שיה לקרקע עזרה ופריך א"ה אימא סיפא בנויות בחול כו' * וחזי לה מחילה ואר"י מחילות לא נקדשו ומתריץ כי קאמר ר' יוחנן בפתוחות להח"ב כי הניא היא בפתוחות לעזרה ופריך נמי והאמר ר"י מחילות מתחת ההיכל חול ומתריץ נמי שפתוחות להח"ב, ולדקדק דברי ברייתא זו, א) המקשן שרצה להקשות ממחילות למה לא הקשא מרישא דא הוי לה מחילה ומדתלא טעמא מפני שפתוחה לחול ע"כ לא הו' גגה שיה לקרקע ואעפ"כ גגה קודש, ועוד מסיפא הו' יכול להקשות כיון שנגותיהן שיה לקרקע עזרה למה גגה חול, ועוד כעמרתין כי קאמר ר"י בפתוחות להח"ב למה לי' לסיים כי הניא היא בפתוחות לעזרה הרי הניא בהדיא ופתוחות לקודש, ועוד כשתולק לי' המתריץ בין פתוחה להח"ב לפתוחה לעזרה אמאי פריך לי' עוד ממחילות שתחת ההיכל וכו' לא הבין שיתריץ לי' שפתוחות לחול, וגם דברי רבינו רש"י ז"ל בפני ברייתא זו אומרת פרשינו יפה יפה ותמצא פשטא דתלמודא על נכתה. א) ברישא גבי בנין בקודש ופתוחה לחול פי' דיש לה קדושת הח"ב וגבי כי קאמר ר"י בפתוחות להח"ב מסיק ובעל קרי משתלח חוץ לב' מחנות זא"ב אין לה קדושת הח"ב ולמה האריך בלשונו הקדוש לפרש לנו כאן במה שאמר ר"י דינים אלו, ולמה לא פי' זה בדברי המקשן, ועוד גבי בנין בחול ופתוחה לקודש תוכה קודש פי' משום דבתר פתיחתן אזלינן מה שלא פי' כן גבי בנין בקודש, ועוד גבי לשכות מתחת ההיכל פי' שמחילות מהלכות מתחת ו"א אמה שאחורי בית הכפורת מנא לי' שהיו פתוחים

למערב

* להבין לכו כי לא מצאתי לשכה כזו בש"ס ואולי כפי"ס היו דאזלינן סמיך לכו ה' והי' מהם שהיו פתוחים רק בקדש.

למערב דלמא היו פתוחים למזרח ודלמא צפון ודרום היו . ולפי דיוקנו נראה כי בפלס שקל את דבריו בדברי ברייתא זו והוציא הכל נכון וברור , כאשר ידוע שהעזרה היתה גבוה מהה"כ וההיכל גבוה מהעזרה , א"כ כשמתרין ל"י ברישא שנגזרתה שיה לקרקע העזרה להכי הגג קודש א"כ תוכה שהריצפה ופתחה שיה לקרקע הה"כ חול ולא מטעם מחילה, ופריך ל"י מסיפא דהפתח ה"י דרך מדרון כמו מחילה ואו ה"י מחילה, ומגג דסיפא לא פריך משום שאינה עומדת כנגד אויר העזרה, וכיון שתוכה ופתחה דרישא שיה לקרקע הה"כ ע"ז לא אמר ר"י מחילות לא נתקדשו אליבא דכ"ע ופי' רש"י ז"ל שקדוש קדושת הה"כ, ומתרין ל"י שני הירוצים, א) כי קאמר ר"י בפתוחות להה"כ וביאר רש"י ז"ל דגבי שילוח ב"ק המשתלח חוץ לב' מחנות אמר וא"כ ה"י המחילה נמוכה תחת הה"כ כי אין יכול לילך בהה"כ קודם שמבל , וכוה אמר ר"י מל"ג, ב) כי תניא ה"י בפתוחות לעזרה ופי' רש"י ז"ל משום דבתר פתיחתן אזלינן, וזה ביאורו לא כסברת המקשן דסבר העומדת תחת קרקע העזרה כיון ששנה לקרקע הה"כ לא ה"י מחילה והעומדת בגובה הה"כ כיון דפתחה דרך מדרון לעזרה ה"י מחילה אלא זו ה"י מחילה והעומדת בגובה לא ה"י מחילה וזה שתוכן קודש הוא רק משום דבתר פתחה שדינן לה וסיפא בפתוחות לעזרה, ופריך ל"י אח"כ מתחת ההיכל הרי ההיכל גבוה מעזרה ובוודאי פתוחה לעזרה ואפ"ה אמר ר"י שהוא חול ומתרין שפתוחה לחול ופירש"י ז"ל לא כדקס"ד שהמחילות ה"י תחת ההיכל דוקא וא"כ הם צריכין להיות פתוחים לעזרה אלא שמחילות מהלכות מתחת י"א אמה אחורי הכפורת ופתוחות להה"כ שיה עם קרקע הה"כ , ויש לה קדושת הה"כ . יעיין המ"ב בדברי רש"י ז"ל וימצא בדברי . ע"כ, ועתה נתחיל לבאר אותם בעש"י.

א) כל ת"ק אמות של הר הבית ה"י תחתיו בנוי כיפין ע"ג כיפין מפני קבר התהום רמב"ם פ"ה א' מבחירה, והוא כיפה למעלה מכיפה אוטם העליונה ע"ג כיפה התחתונה, ואם ה"י האוטם נעשה באורך כל ההר והכיפין ג"כ ה"י ארוכין או ה"י רק עמודים והכיפין ה"י מרובעים, דקדקנו בזה ממתני' דפרה ג' ו' דתנן וכבש ה"י עושין מהה"כ להר המשחה כיפין ע"ג כיפין, וכיון דשם לא נעשה אלא גשך-להלך דבחד כיפה עליונה סגי וה"י ל"י לתנא למימר כיפה ע"ג כיפין, אלא לאו שנעשה רק עמודים והכיפין מרובעים והיתה העליונה ג"כ הרבה כיפין, וכן נעשה בכל הר הבית חוץ ומחללת המזבח משום דכתיב מזבח אדמה שיהי מחובר באדמה ולא ע"ג כיפין, נמצא סדר הכיפין הולכין ממזרח למערב ומצפון לדרום חוץ ממקום המזבח והשיתוף, וכל הבורות והמחילות ה"י למעלה מהכיפין.

ב) תחת עז"י ה"י ב' לשכות שהלויים נותנים שם כלי שיר ומלמדים זמר ושיר, מדות כ' ו' ומדתן לשכות משמע שהיו ב' אחד לומר ואחד לשיר, רחבם כרוחב ע"י י"א אמה וארכם באורך כל העזרה ולפי דעת התוס' יומא ל"א שפרווא ומדיחין ה"י מחילות ה"י ארכם רק עד בית הפרווא, ועיין תפ"י פ"ה ס' כ"ג בהג"ה הפתחים ה"י לעז"י ופתח לצפון תחת לשה"ג, וכן מסלול לכנוס לחיל ולשער השיר .

ג) בעז' כהנים לצד צפון ה"י בור גדול ונקרא בור הגולת והוא בלשכת הגולה

המודד

הגולה, ח"ד סי' כ"ו, וממנו מספיקים מים לעורה, לשת' ולכל הנצרך להם.
(ד) המחילה מבית המוקד, להמשכת מחילה זו צריכין אנו לידע מקום המקואות ומקום להסיך את הרגלים כדאמרינן בתמיד א' א' וב"כ של כבוד הוי' שם, אשר עד שם צריכין אנו להמשיך מחילה זו, והנה מצד הכבוד אעפ"י שהי' במחילה אעפ"כ לא הי' תחת בניני עורה אלא תחת הר הבית וקצה ראי' מובחים כ"א ב' יצא חוץ לחומת עורה ומסקינן שיצא להסך את רגליו, ומסתברא דברומית מורחית הוי' ששם למעל' לשכת המדיחין ולמט' מערה לפרש, וגם האמה ההולכת בעורה יצא בדרום לנחל קדרון ובוודאי הי' חוץ לעורה סילון עד הנחל. וגם מקואות הי' ג"כ שם אחד על גג הפרווא ואחד על שער המים והם מלמעלה, ולמטה במחיל' הי' ג"כ מקוה כתמיד שם, ואמינא אנא דמקוה זו היתה בצד היסוד טבפנים ולהכי חשבה התנא במדות בין מדירת העורה אבל המדור' ובכש"כ הי' בחוץ כסדרא דמתני' תמיד שם. נמצא המחיל' מתחלת בביהמ"ק ויוצאות תחת החיל עד מקצוע דרומית מורחית של עורה. וסדר הליכותה תחת הביירה ישר בעיני לישבה אליבא דכ"ע והוא אפי' לרבי יוחנן דס"ל ביומא מקום יש כהר הבית וביירה שמו, כדאמרינן בגמ' תמיד שם כ"ו ב' מסייע ל' לרבי יוחנן מחילות לא נתקדשו ובעל קרי משהלח חוץ ל"ב מחנות, וכיון דמתני' אליבא' מתוקמא בהא ציירנו את הציור דתיקס ג"כ אליבא', ואליבא דר"ל אתיא ממילא, ומקום בירה מצינו גבי כהן השורף את הפרה שהיתה צפונה מורחה פרה ג' א' ויומא שם, נמצא היולך מחילה זו מבית המוקד עד לשכת פלהדרין דרך החיל ומשם היא מתעקמת תחת העורה בין בור הגולה ללשכת השיר והולכת תחת כל עו"כ או תחת עו"י עד תחת החיל של דרום ולהלן, ולא תקשה כיון דאמרינן דאליבא דרבנן נמי נמשכת מבית המוקד דרך החיל על מה זה פליג ראב"י ע"ז אמרינן דראב"י לא פליג אהא ורא"י לנו דגם בתמיד לא מצינו דפליג ע"ז, ולרירי' נמי בודאי היתה מהלכת תחת הביירה כדאמרן, אלא הא אתא לאשמעינן דכהן ב"ק אינו מובל במקוה שבדרומית מורחית אלא במקוה שבצפונית מורחית שנשם שם הי' מקואות הובא בח"כ סי' י"ד והי' מושכת ג"כ מחילה קטנה עד סמוך לנגד לשכת המצורעים שהיתה בעו"ג ושם הי' ג"כ עו"י מקוה ובכש"כ בשבילם *). ולפ"ז לא פליג מתני' דתמיד אמתני' דמדות אלא מתני' דתמיד ילמדינו סדר שינת הבהנים ועמידתם והולכים להסיך את רגליהם ואו הולכים במסיבה שתחת הביירה ולא פליג ראב"י אהא כי כש"כ הי' שם, אבל מתני' דמדות העיקר סדר בניני העורה אשמעינן. ע"כ לא הביא בכש"כ שהי' כהר הבית, ומכילה דבעל קרי הביא אנב מחילה והוסיף ראב"י עוד מחילה זו ההולכת בחיל ואתיא ג"כ משנה זו אליבא', דמדות אליבא' הוא יומא ט"ז א', נאף דהרע"כ ז"ל כתב דאין הלכה כראב"י כבר העיר עליו הגר"א ז"ל בהג"ה שם וכתב דיוצא והולך לו בטדי הוא דבור המתחיל, ולא דברי ראב"י הם וקאי ע"ז שהשערים נפתחים ומתני' דמדות כמתני' דתמיד.

השבת

(*) וכן נמצע כיומא י"ט א' דבין בצפון ובין כהיום הי' כסאת ש"כ ע"כ

(ה) השיתין, אמרין בסוכה מ"ט א' אמר רבה בב"ח אמר רבי יוהנן שיתין מוששת ימי בראשית נבראו ופי' רש"י שם ועליהם כרה דוד כו' כי הובא דלא תקשה דר"י אדר"י שם נ"ג, ומקום השיתין אמרין בזבחים ס"א ב' שיתין הוסיפו ופי' רש"י שם שבימי שלמה ה' הבור אצל המזבח באותו זווית וכשהוסיפו בבית שני ד' אמות קלטו אותו תחת המזבח נמצא מקום השיתין תחת המזבח בקרן דרומית מערבית ד' אמות,

(ו) בור שמשקעין בו את הכיור, התנן ביומא ל"ו א' בן קטין עשה מוכני לכיור ואמר אביו בגמ' שם גילגלא דהוה משקעה ליי, עומד אצל השיתין משוך קצת למערב ולדרום, והמים נמשך מעין עימם ע"י סילונית וצינורים לבור הוה, ירושלמי שם, ומשם הו' נמשך למקוה של כ"ג על שער המים כיומא ל"א א' וכן לשאר מקואות

(ז) המקואות, מבואר לעיל סי' ד',

(ח) ב' מחילות מתחת י"א אמה שאחורי הכפורת ויוצאות להר הבית, פסחים פ"ו א' רש"י דבור המתחיל והתניא מחילות,

(ט) ב' לשכות תחת ביהמ"ק פתוחות לקימוניות, המפרש תמיד א' א' ד"ה כיפה,

(י) אמת המים עוברת ברוחב כל העורה להדיחה, מדות ג' ב' ומסתברא שהלכה בצד מזרחי של בית המטבחים והמטבעות להדיח משם הדמים, וכן בצד מזרחי של מזבח, ולפיכך הו' מזהילה תחת הריצפה מקרן מערבית דרומית של מזבח ע"י האמה ושותרין דרך שם הדמים הניתנין בקרן זו לתוך האמה, תפי"י שם סי' כ"ה,

(יא) לול קטן בין הכבש למזבח במערבו שיורדין לשם אחת לע' שנה לשיתין ליקח היין הקרוש של הנסכים ומעלין ושורפין אותו ע"ג המזבח, סוכה מ"ט א',

ואברך על המזבח ברגלך שהחיינו וקיימנו ויהי' נא מאמרינו לריח נחוח וכשם שזכינו לך ע"י אבותינו כן נזכה לעשותו כביאת גואלינו הצדק ב"ב אמן כן יהי רצון

לוח המעיות

דף ה' עמוד א' שורה י"ג שה"ג צ"ל שהג' — דף ו' עמוד א' שורה ב' וחוא צ"ל והוא — דף ו' עמוד א' שורה ב' בהערה לעו"ג צ"ל לעו"ג — דף ו' עמוד ב' שורה כ"ח שם צ"ל שם — דף ו' עמוד ב' שורה ה' כרי שיראה צ"ל ויראה — דף י"א עמוד א' שורה ח' ד' אמות צ"ל וד' — דף י"א עמוד א' הערה לסו' כו"ד ומ"ה נרפס ברף י"ג — דף י"ב עמוד ב' שורה ט"ו אכל צ"ל אבל — דף י"ב עמוד ב' שורה ג' בהערה עם צ"ל עד — דף י"ג עמוד א' שורה א' בהערה ננסי צ"ל ננסין — דף י"ג עמוד ב' שורה ג' הציון לאחר הד' — דף י"ו עמוד ב' שורה י"ח שיבואו צ"ל שיביאו — דף י"ט ע' א' שורה י"ט שיש צ"ל דבעליה שם — דף י"ט ע' ב' שורה א' המבואים צ"ל המבואים —

- דף י"ט ע' ב' שורה כ"ב ד' ב' צ"ל כ"ו א' — דף כ"א ע' א' שורה ג' היסנים צ"ל העתיקים —
- דף כ"א עמוד א' שורה ח' עומרת צ"ל עומד — דף כ"ב עמיד א' שורה ג' המרוחי צ"ל חמורחי —
- דף כ"ב עמוד א' שורה ט"ז הקיור צ"ל הכיור — דף כ"ג עמוד ב' שורה ח' כבנינם צ"ל כבנינם —
- דף כ"ג עמוד ב' שורה י' נ"כ צ"ל ג"כ — דף כ"ג עמוד ב' שורה כ"ג נשחולק צ"ל כשחולק —
- דף כ"ד ע' א' שורה כ"ד האוטם צ"ל האוטמים — דף כ"ד ע' א' שורה כ"ה עומדים צ"ל עומדים —

ציור לכחילות העורה
מערב עורה

